

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ เป็นฟันเฟืองที่ทำให้สังคมดำเนินไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง การสื่อสารเป็นเครื่องมือและวิธีการในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งต่อปัจเจกบุคคล ต่อองค์กร และต่อสังคม ทั้งนี้ จากที่มีนักวิชาการได้นิยามความหมายของการสื่อสารไว้มากมาย โดยเน้นการทำความเข้าใจในเชิงจิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และอื่น ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่สามารถนำมาอธิบายกระบวนการสื่อสารที่เกิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ทั้งสิ้น เนื่องจากลักษณะวิชาการทางการสื่อสารมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาการต่าง ๆ มากมาย จึงอาจกล่าวได้ว่า การที่จะทำความเข้าใจวิชาการด้านการสื่อสารให้ถ่องแท้ได้นั้น จำเป็นต้องใช้พื้นฐานความรู้ความเข้าใจศาสตร์ในสาขาวิชาอื่นมาประกอบ เพื่อทำความเข้าใจวิชาการด้านการสื่อสารที่มีความที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (กิติมา สุรสนธิ, ศุภกิจ แดงขาว และอนงค์ลักษณ์ สมแพง, 2557 : 1-2) และแนวทางการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายศิลปินด้านทัศนศิลป์ในจังหวัดจันทบุรีนั้น ก็จำเป็นต้องใช้การสื่อสารเป็นเค้าโครงพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการก่อตัวของเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม

แนวคิดองค์ประกอบทางการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นการสร้างความหมาย เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้สื่อสาร ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร การสื่อสารกลับ สิ่งรบกวนทางการสื่อสาร และบริบททางการสื่อสาร หรือประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วนเป็นอย่างน้อย ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร องค์ประกอบแต่ละตัวในกระบวนการสื่อสารจะมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ซึ่งหากองค์ประกอบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่นด้วย ทั้งนี้ องค์ประกอบทางการสื่อสารที่ดี จะเอื้อต่อความสำเร็จของการสื่อสารในแต่ละคราว (กิติมา สุรสนธิ, ศุภกิจ แดงขาว และอนงค์ลักษณ์ สมแพง, 2557 : 4, 15-16; สุรพงษ์ โสธนะเสียร, 2557 : 1-2)

แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบการสื่อสาร

เมื่อจะมีการสร้างเครือข่ายศิลปะ ผลงานศิลปะก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณาสำหรับการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ มีลักษณะ ดังนี้ (จำเริญ ธนะวังน้อย, 2555 : 19)

1. มีความน่าสนใจ เพื่อจะเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย
2. สอดคล้องกับชีวิตของคนในสังคม ประยุกต์เข้ากับท้องถิ่น คิดถึงทรัพยากรชุมชน คำนึงถึงวัฒนธรรมชุมชน คำนึงถึงคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. เนื้อหาต้องถูกต้อง มีเหตุมีผล น่าเชื่อถือ มีข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญสนับสนุน

4. เหมาะสมกับการรับรู้ของชาวบ้าน ใช้ภาษาถิ่น แทรกความบันเทิง สนับสนุนให้เกิดการสื่อสารสองทาง
5. เนื้อหาสารสัมพันธ์กับความทันสมัย
6. สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วม ให้พึ่งพาตนเองได้

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

เครือข่ายเป็นสายใยของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งแนวดิ่งและแนวนอน เชื่อมร้อยกันผ่านการสื่อสาร โดยที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใด ๆ ได้ตกลงประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดหมายร่วมกัน มีการแสดงออกเป็นการลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้บทบาทหน้าที่ของเครือข่ายการสื่อสารนั้น ในระดับชุมชนเครือข่ายการสื่อสารจะทำหน้าที่ 3 ประการ คือ สร้างกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสังคม จัดสรร ระดมทรัพยากรต่าง ๆ และธำรงรักษาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน (กาญจนา แก้วเทพ และคนอื่น ๆ , 2549 : 205 – 206; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543 : 196)

สำหรับประเภทของเครือข่ายการสื่อสารนั้น (พัชนี เขยจรรยา และคนอื่น ๆ , 2541 อ้างถึงใน สุริย์รัตน์ โกสุมศุภมาลา, 2550 : 37) ได้แบ่งเครือข่ายการสื่อสาร ออกเป็น 2 ประเภท คือ เครือข่ายการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ และเครือข่ายการสื่อสารแบบเป็นทางการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ หรือเครือข่ายการสื่อสารที่เกิดขึ้นเองนั้น เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างอิสระในอัตราความถี่และความเข้มข้นของการสื่อสารที่แตกต่างกัน โดยเมื่อเวลาผ่านไปเครือข่ายที่เกิดขึ้นนี้จะกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่ไม่เป็นระเบียบ

2. เครือข่ายการสื่อสารแบบเป็นทางการ หรือเครือข่ายการสื่อสารที่ได้ถูกกำหนดไว้ นั้น เป็นการเกิดปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายที่มีการวางแผนอย่างแน่นอน ดังนั้น จึงมีโครงสร้างที่มีแบบแผน บทบาทและสถานภาพของสมาชิกจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาอย่างมาก

สำหรับบทบาทของสมาชิกในเครือข่าย (กาญจนา แก้วเทพ (2551 : 14 - 15) นั้น ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ศูนย์กลางของเครือข่าย (Star) เครือข่ายนั้นเป็นรูปแบบการจัดการความสัมพันธ์ของ ผู้คน ดังนั้น ตำแหน่งศูนย์กลางของเครือข่ายจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสัมพันธ์จากสมาชิกคนอื่นพุ่งเข้ามาหามากที่สุด ตำแหน่งนี้อาจเป็น ประธานเครือข่าย หรือรองประธานเครือข่าย เป็นอาทิ

2. ผู้ประสานงาน/ติดต่อสื่อสาร (Liaison) จะเป็นผู้ทำหน้าที่เสมือนเส้นทาง การติดต่อสื่อสาร

3. ชุมชนย่อย/โหนด (Node) ในกรณีที่เครือข่ายมีขนาดใหญ่หรือครอบคลุมพื้นที่กว้าง ต้องมีชุมชนย่อย ๆ หรือโหนด ทำหน้าที่ประสานงานเป็นตัวกลางระหว่างสมาชิกแต่ละกลุ่มกับ ศูนย์กลางของเครือข่าย และผู้ประสานงาน

4. สมาชิก (Member) เป็นส่วนประกอบสำคัญสำหรับการดำรงอยู่ และความเข้มแข็งของ เครือข่าย โดยเครือข่ายที่เข้มแข็งย่อมมีสมาชิกที่มีความกระตือรือร้น

ดังนั้น การจะมีเครือข่ายที่ดีจึงต้องอาศัยปัจจัยที่ที่หลากหลายประการ ซึ่งหากเกิดการสร้างเครือข่ายศิลปินด้านทัศนศิลป์ในจังหวัดจันทบุรี จักทำให้บุคคลที่อยู่ในเครือข่ายได้รับความมั่นคง สามารถพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในเครือข่ายให้มีความนึกคิด ความร่วมมือร่วมใจ รวมทั้งวางแผนงานในการสื่อสาร บริหารจัดการบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายได้อย่างเป็นธรรมชาติ อันส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในมิติอื่นต่อไปได้ไม่ยาก

ทัศนศิลป์ในจันทบุรี

ทัศนศิลป์ (ชูลูด นิยมเสมอ, 2557 : 8; สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2565) หมายถึง ศิลปกรรม ซึ่งแสดงออกด้วยลักษณะที่เป็นรูปภาพหรือรูปทรง มีการเห็นเป็นปัจจัยในการรับรู้ และสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง เช่น ภาพจิตรกรรม ภาพพิมพ์ งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม ซึ่งศิลปินที่การรังสรรค์ชิ้นงานทัศนศิลป์ในจันทบุรีนั้น แม้ส่วนหนึ่งจะรู้จักกันอยู่แล้ว และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่บ้าง แต่ยังมีได้มีการรวมกลุ่มกันของศิลปินที่เอื้อต่อการสื่อสารและการต่อรองต่อภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ ดังนั้น หากมีแนวทางการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายศิลปินด้านทัศนศิลป์ในจังหวัดจันทบุรี จักเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อศิลปินทัศนศิลป์ในจันทบุรี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนองานศิลปะนั้นเป็นสิ่งที่ศิลปินกระทำเพื่อสื่อสารสิ่งที่ตนเองสร้างสรรค์ขึ้น ผ่านพื้นที่ศิลปะโดยไม่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของการแสดงผลงานภายในห้องจัดแสดง ซึ่งนับเป็นการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงศิลปะได้มากขึ้น และเป็นการจุดประกายให้เห็นถึงความสำคัญของศิลปะมากยิ่งขึ้น พื้นที่ศิลปะเป็นพื้นที่รวบรวม จัดแสดง จัดกิจกรรม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับงานศิลปะผ่านวิธีการสื่อสารต่าง ๆ ส่งต่อไปยังผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยการแสดงให้เห็นความจริงที่ดำรงอยู่ สร้างความหมาย เป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมต่าง ๆ และได้รับการตีความโดยผู้คนในแวดวงที่เปลี่ยนแปลงและหลากหลาย การนำเสนองานศิลปะผ่านพื้นที่ศิลปะนั้นอาจมีเกิดขึ้นได้จากผู้อุปถัมภ์งานศิลปะ รัฐ เอกชน กลุ่มศิลปิน ชุมชน เป็นอาทิ ในหลายครั้งจึงได้พบเห็นงานศิลปะซึ่งนำเสนอในพื้นที่ที่ผู้คนดำเนินกิจกรรมประจำวัน (นิธิศ วนิชบุรณ์, 2563 : 17; นวภู แซ่ตั้ง, 2562 : 30-31; สมพงษ์ อำนวยเงินตรา และอาภาพร เอี่ยมอุบล, 2562 : 1)

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างสรรค์ศิลปะและพิพิธภัณฑสถานศิลปะร่วมสมัยในประเทศไทยปูเน่ เสนอว่า หัวข้อที่น่าสนใจศึกษาต่อคือ ระบบการจัดการ การบริหาร การประชาสัมพันธ์ การจัดการการเงิน ไปจนถึงการเลือกหัวข้อของงานศิลปะเพื่อการจัดแสดงในแต่ละนิทรรศการ ซึ่งเป็นหัวใจของพิพิธภัณฑสถานศิลปะ (ชัยยศ อิชฎีวรพันธุ์, 2559 : 150)

ชุมชนริมน้ำ จังหวัดจันทบุรี มีความพร้อมในการจะพัฒนาพื้นที่เพื่อสุนทรียภาพทางศิลปะอยู่แต่เดิม หากได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเอง และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จักสามารถใช้พื้นที่ทางกายภาพดังกล่าวให้เป็นพื้นที่ศิลปะได้ ซึ่งการนำเสนองานศิลปะยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนได้อีกทางหนึ่งอีกด้วย (ธนวัฒน์ กันภัย และเบญจพร ประจง, 2563 : 81; นิธิศ วนิชบุรณ์, 2561 : 13) ทั้งนี้ จากงานวิจัยบางชิ้นยังชี้ให้เห็นว่า ผู้เยี่ยมชมหอศิลป์ส่วนใหญ่จะเยี่ยมชม เยี่ยมชมซ้ำและมีความต้องการเข้าเยี่ยมชมด้วยตนเองมากที่สุด รวมทั้งต้องการแหล่งสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ต ช่อง

ทางเพชู้กมากที่สุด ผ่านลักษณะสารสนเทศที่มีความน่าสนใจในการนำเสนอ (Appealing) ส่วนชื่อเสียงและการให้การยอมรับต่อเจ้าของงานศิลปะก็มีส่วนส่งผลต่อการกำหนดราคาของงานศิลปะ รวมถึงเป็นการเปิดโอกาสให้ศิลปินได้จัดแสดง และจำหน่ายผลงานในหอศิลป์ หรือแกลเลอรีของเอกชนอีกด้วย (ซัชชญา คัณทเขตต์, 2561 : 3681-3682; สิทธิธรรม โรหิตะสุข, 2560 : 218) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นคงและการันตีผลงานซึ่งกัน ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถเอื้อให้งานศิลปะของศิลปินได้มีพื้นที่สู่สาธารณะมากขึ้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี